

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Het Gheopent Christendom

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het IV. Capittel. Van sekere tijden ende manieren van bidden.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71377)

HET IV. CAPITTEL.

Van sekere tijden ende manieren van
bidden.

Predikant, Pag. 421. &c.

DE *Mahometanen* doen haere ghebeden by stonden, ende tijden des daeghs; aen dese uren zijn sy soo precijs verbonden, dat niemant die sonder sonde magh overtreden.

Antwoorde.

Dat de Turcken niet alleen op haere maniere seer deboot zijn / maer oock overbloedigh in superstieuse ceremonien wanneer sy bidden / ghetuyght booz eest / Bernardinus Surius, in synen Vertreckenden Pelgrim *lib. I. cap. 50.* daer hy soo spreekt: Sy bidden vijfmael over daeghs, te weten, des morghens, 's middaeghs, ten twee uren naer den noen maeltijt, ter sonnen ondergange, ende dry uren in den avont: nimmermeer achterlatende het morghens, het middaeghs, ende het avonts-ghebedt. Hier van kan ick goede ghetuyghenisse gheven, want ick hebse dickwils sien bidden, niet alleen in de Mosquiten, maer oock op de straten, in de weggen, hoven, bosschen, berghen, ende andere ghemeyne plaetsen, ende daer sy sich vinden. Want soo wanneer het tijdt is van het ghebedt, treden sy van haer peerden, oft laten haer werck soo langh blijven, ende begheven haer tot het ghebedt, maer met drollighe ceremonien: Sy spreiden eerst voor al op de aerde eenen doeck, ofte tapijt, ende by faute van desen, eenen neus-doeck, ofte Tourban, op den welcken sy drymaels achter den anderen op hunne knien, ende aengesicht vallen al biddende, ende de aerde kussende, heffen hunne ooghen met de handen naer den hemel; dit herdoen sy dickwils: In den eersten val segghen sy: *O alder-schoonsten Godt!* In den tweeden; *O seer glorieusen Godt!* In den derden: *O barmhertighen Godt!* Op het eynde-
ken

ken van hun ghebedt, trecken sich met beyde handen by den baert, keerende het hoofd nae de rechte sijde, ende segghende: *Ick groete u*: soo groeten sy haeren goeden Enghel, op dat hy haer soude bermhertigh zijn: maer op dat den duyvel haer niet quellen en soude, keeren dan het hoofd nae de slincke sijde, sprekende de selve woorden. Tot noch toe Surius.

Dit selve wordt van andere Schrybers noch op eene andere wijze verhaelt: Sy segghen / dat de Mahometanen haer eerste ghebedt zijn ghe woon te doen naer den opgangh der sonne / ende niet booz / om dat sy niet en souden schijnen de selve niet te mogen aenbid den: dit ghebedt doen sy met twee neyginghen / ende soo veel nedertwerpinghen van haer lichaem ter aerden. Haer tweede ghebedt doense ontrent den middagh / met ihen nedertwerpinghen / ende uytsprekingshe van vijf heymelijcke ghebeden. Het derde naer middagh / 't welck gheschiedt met acht nedertwerpinghen / ende vier stille ghebedekens. Het vierde ontrent den ondergangh van de sonne / 't welck heeft vijf nedertwerpinghen / ende dyp heymelijcke ghebeden. Het vyfde / ende laetste ghebedt wordt van haer ghedaen ontrent den middernacht / 't welck langher als de boozgaende is / hebbende vyfthien nedertwerpinghen / ende acht heymelijcke ghebeden. Men dese uren zijn sy soo pzeijg verbonden / dat niemant die sonder sonde magh overtreden / sae haren Leeraer Ben Sidi Aali seght / dat indien iemandt in de zee was ghe worpen / ende wiste de tijden des ghebedts aen te staen / indien hy konde / was ghehouden de selve te doen.

Predikant. Pag. 425.

In dit stuck zijn de *Roomse* aen de *Mahometanen* ghelijck, want sy hebben haere groote, ende kleyne Ghetijden, die sy ons, 't ghene hier wel moet worden aenghemerckt, pooghen te bevestighen met het exempel der *Turcken*.

Ant-

Antwoorde.

Wat de Mahometanen aengaet/ uytghesondert eensghe omstandigheden/ oft ceremonien, die wy nu ghehoort hebben / doen seer wel dat sy onderhouden eensghe sekere ende gheselbe tijden van bidden: want dit en komt niet alleen ober-een met de H. Schrifture; maer oock met de ghewoonte van de gheheele oude Christene Kercke, die dit langh booz de tijden van Mahomet heeft ghepleeght.

Maeckende de Schrifure / wy hebben een klaer exempel in den H. Propheet David, op verscheyde plaetsen van sijne Psalmen:

Eerst, *Psal. 5. 4.* ende *Psal. 62. 7.* daer hy seght: 'Smorghens vroegh sal ick bidden.

Ten tweeden, *Psal. 118. 55. 62. 164.* In den nacht ben ick den Heere ghedachtigh gheweest: In den middernacht stont ick op om aen den Heere te belijden; Seven-mael daeghs hebb' ick den Heere ghelooft.

Ten derden, *Psal. 54. 18.* 'Savonds, 'smorghens, ende 'smiddaeghs sal ick bidden.

Hier op seght den Dordrechtchen Bijbel *Num. 33.* Dit waeren de ghewoonlijcke tijden van bidden.

Wesghelijck hebben wy het exempel van den H. Propheet Daniel, van den welcken gheseydt wordt *Daniel 6. 10.* Op dry stonden des daeghs booghde sijne knien, ende aenbadt.

Welcke dese tijden waeren/seght den Dordrechtchen Bijbel *Num. 29.* te weten: Des morghens eer hy eenighe saken by der handt nam: Des middaeghs, doe hy in quam om te eten: Ende des avonts eer hy te bedde ghingh: Ende liever woude *Daniel* sterven, dan desen sijnen ghewoonlijcken Godts-dienst nae-laten.

Gae wy hebben hier van oock het exempel van de Apostelen selve:

Ten eersten, van Petrus, van den welcken *Act. 10. 9.* gheseydt wordt / dat hy in de opperste kamer des huys is gheklommen om te bidden ontrent ten ses uren, dat is / ontrent den middaggh.

Hier

teghen het gheopende Turckdom. 239

Hier op seght den Dordrechtschen Bijbel *Num. 10.* dat dit een ordinaris ure is van bidden, by de Joden.

Ten tweeden, *Act. 3. 1.* wordt ghesepdt/ dat *Petrus*, ende *Ioannes* zijn op-gheklommen tot den tempel, ontrent ten neghen uren des ghebedts, dat is/ ten dry uren naer mid-
dagh.

Van dien tijdt af/ volghens 't exempel der *Apostelen*/ vnder altydt in de *Christene Kercken sekere* / ende ghestelde tijden ghewest/ op de welke de *Christene* baden / soo als de *Oudt-vaders* van alle eeu-
wen / soo *Grieksche*/ als *Latynsche*/ ons in haere
schriften hebben achter-ghelaten.

Onder de *Grieken*/ den *H. Clemens Alexandrinus*, o-
ber vierthien hondert jaeren / seght *lib. 7. Stromat.* dat
t'sijnen tijde de ghewoonte was van te bidden / ten
dry, ten ses, ende ten neghen uren.

Den *H. Athanasius lib. 1. de Virginit. seu Medit.* ober der-
thien hondert jaeren: Nae den dry uren, sepdt hy/ sult
ghy uwe vergaderinghen sluyten, want op die ure is 't *Cruys*
gheplant ghe weest: Ten ses uren, sult ghy eyndighen uwe
ghebeden met lof-sanghen, versuchtinghen, ende smeeckin-
ghen; want op die ure heeft den *Sone Godts* ghehanghen
aen 't *Cruys*: Ten neghen uren, sult ghy wederom zijn in
lof-sanghen, ende danck-segginghen: in den middernacht,
sult ghy oock uwen Heere, ende Godt met lof-sanghen ver-
eeren.

Den *H. Basilius Interrog. 137. in Regulis*, bevestigt dese
ghewoonte met het exempel van den *H. Propheet*
David, ende van de *Apostelen*.

Den *H. Joannes Chrysostramus Hom. 59. ad Popul.* spre-
kende van de *Religieusen* van sijnen tijdt/ sepdt: Sy
bidden ten dry, ses, neghen uren, ende 's avonts, ende deylen
den dagh in vier deelen, om Godt met lof-sanghen t'aenbid-
den.

Het selve getuyght van de *Eremyten in Egypten*
Joannes Cassianus lib. 2. Instit. cap. 2.

Onder de *Latynsche Vaders*/ den ouden *Tertullia-
nus*, ober vierthien hondert jaeren / de *Iejunius cap. 10.*
bevestigt dese selve ghewoonte van sijnen tijde met
het exempel van de *Apostelen*/ ende van *Daniel*.

Den

Den H. Cyprianus, op den selven tijdt, *de Orat. Dominica*, gheeft verschepde redenen / waerom dese ghestelde tijden van bidden moeten onderhouden worden.

Den H. Hieronymus *in cap. 6. Daniel.* Daer zijn, seyd hy / dry tijden, op de welke men sijne knien moet booghen voor Godt. Hier door verstaet de Kerckelijcke overleveringhe, de derde, sesde, ende neghende ure: Ten dry uren is den H. Gheest ghedaelt over de Apostelen: Ten ses uren is Petrus op gheklommen tot het ghebedt: Ten neghen uren is Petrus, ende Ioannes nae den tempel ghegaen.

Van dese ghewoonte maect oock ghewagh den H. Augustinus *Serm. 55. de temp.*

Wat isser nu op de Roomsche Kercke te segghen / om dat sy dese oude / Apostolycke / ende loffelijcke ghewoonte bekent? Seght ghy dat sy hier in ghelijck is aen de Mahometanen? Ick segghe / dat sy hierom niet te ergher is / want dese ghewoonte was al vijf hondert jaeren / eer Mahomet opt in de werelddt was / vast ghestelt onder de Christenen; ende van dese heeft de Roomsche Kercke die af-gheleent / ende niet van de Mahometanen; vervolghens en is hier niet ongherijmt.

Predikant, Pag. 425.

De Ghetijden in de Roomsche Kercke moeten precijs, noch vroegher, noch later, waer ghenomen worden, ende dat wel op de swaerste straffe, ende Godts hooghste indignatie.

Antwoorde.

Indien ghy Bonacinam gheleest hadt / ende de Xureuren die hy booz hem citeert *Tract. de Horis Canonicis disp. 1. q. 3. punct. 3.* die soude u contrarie gheleert hebben: Doch laet ons hooren wat bescheedt ghy ons gheeft van 't ghene ghy hier seght.

Predikant.

Rovenius verhaelt uyt Petrus Damianus van den H. Bisschop
Seve-

Severinus, dat hy nae sijne doot gheopenbaert heeft, dat hy eenighen tijdt in't Vaghevyet, alleen daerom ghestraft is, om dat hy in't Hof des Keyfers, wat besigher zijnde over dagh met affairen des Rijcks, des morghens ghewoonlijck was sijne Ghetijden wat eer te beghinnen.

Antwoorde.

Om dat het Petrus Damianus, soo een treffelick ende gheloofweerdigh man verhaelt / daerom gheloobe ick / dat die waerlicke gheschiedt zo: maer 't is een seer slecht / ende arm bescheedt / dat ghy dit voerstelt om te thoonen / dat de ghene die haere Ghetijden broegher / oft laeter lesen / de swaerste straffe, ende hooghste indignatie Godts verdienen, jae ghy stoot hier mede u epgghen segghen om berre; want indien den Bisshop *Severinus*, om dat hy sulcks ghedaen hadde / alleen in't Daghebper is gestraft gheweest / soo blijcke dan / dat de ghene die haere Ghetijden broegher / oft laeter op segghen / niet de swaerste straffe / noch de hooghste indignatie Godts verdienen; want anders sonde *Severinus* niet het eeuwigh vper moeten ghestraft gheweest hebben.

Predikant.

'T is schrickelijck, seer tyrannisch, ende superstiteus, dat men door sulcke versierde verhaelen, allen, ende een-jeghelijck pooght te verbinden aen soo vele Ghetijden, die, onder soo groote straffe, soo precijfelijck moeten waer ghenomen worden.

Antwoorde.

Hier zijn schier soo veel lenghens / als woorden: Ten eersten, 't en is niet schrickelijck; want wat schrick kander wesen / in lof-sanghen ende ghebeden te spreken tot Godt / ende namelijck de Psalmen Davids te singhen / ofte op te segghen / soo als in onse Ghetijden gheschiedt?

Ten

Ten tweeden: **T**en is niet tyrannisch; want tyrannie is hier in ghelegghen/ datmen de zielen / teghen haeren danck/ stouwe tot het quaedt / namelijk de ketterijen; oft datmen de selve wil met gheweldt af-trecken van't goedt/ ende waere Religie/ oft datmen teghen het recht/ oft het ghebodt Godts soodanighe lasten op-legghe / die sy niet draghen en kunnen. Niet van allen en gheschiedt in de verbintnisse tot de Ghetijden: Niet het eerste, want de Ghetijden en stouwen niemant tot quaedt/ oft ketterijen: Niet het tweede, want sy en trecken niemant van't goedt/ ofte waere Religie; ter contrarsten / het zijn krachtighe middelen / ende verweckelen / om het quaedt af te keeren/ ende in het goedt te bevestighen: Niet het derde, want desen last en is noch teghen recht / noch teghen het ghebodt Godts / ende kan seer soet ende licht/ van de ghene die daer toe verbonden worden / ghedraghen werden / soo de daghelijcksche experientie leert: **T**en gheschiedt oock niet met bedwanck / aenghesien dat de ghene die dese verbintnisse hebben/ de selve seer gheerne/ ende bytwillighlijck van den beghinne hebben aenghenomen / ende aenbeert.

Ten derden: **T**en is niet superstiticus; want superstitie is eene faute strijdende tegen den dienst Godts/ dooz overtollighejdt. Het lesen nu van de Ghetijden/ oock op sekere ghestelde tijden/ en is gheen faute, ten strydt oock niet teghen den dienst Godts, andersins de Joden, in't oude Testament / ende de Apostelen in't newe/ souden mede dese faute begaen hebben/ ende ghestreden teghen den Godts-dienst. **T**en is oock niet overtolligh jemandt daer aen te verbinden / namelijk als hy dese verbintnisse gheerne / ende niet bypen wille aenbeert: want wy hebben het exempel van den Propheet Daniel, dat hy liever wou sterken/ dan sijne gewoonlijke tijden van bidden te laten/ soo als wy boben/upt den Dordrechtchen Bijbel, ghehoort hebben / verbolghens hiet hy't daer dooz / dat hy aen die tijden verbonden was: Was dit in Daniel gheen overtollighejdt/ waerom meer in de onse?

Ten

Ten vierden: **T**en is gheen versiert verhael, dat den Bisschop Severinus in't Dagheker is ghestraf ghe- weest / om dat hy sijne Ghetijden vzoegher hadde ghelesen.

Ten vijfden: **T**en is aen allen, ende een-jeghelijk niet gheboden de Ghetijden te lesen / maer alleen aen de Priesters / ende sommighe andere.

Ten sefden: **S**p en worden niet gheboden onder soo een groot straffe, ghelijck ghy hier booz-gheeft / te weten / datmense precijs moet lesen op sekere tijden / ofte andersins / datmen verdient de hooghste indignatie Godts.

Predikant.

Baronius roemt seer sijnen Monick *Godofredus*, om dat hy op het veldt sijne Ghetijden op-segghende, ende siende eenen dief een peerdt wegh-voeren, den dief niet en heeft willen naer roepen, noch andere, om hem te vervolghen, op-wecken, op dat hy niet en soude sondighen teghen de reghelen van stil-swijghentheydt.

Antwoorde.

Hoe komt dit hier te propooste / om te thoonen / dat de Ghetijden in de Roomsche Kercke moeten precijs, noch vroegher, noch laeter ghenomen worden, ende dat wel op de swaerste straffe, ende hooghste indignatie Godts? **O**ft seght my / wat ghy met dit exempel bewijzen wilt: **M**itschien dat den boozsedden *Godofredus* qualijck ghedaen heeft / om dat hy het recht van een ander niet booz-stoudt: **W**at isser meer / oft wat gaet ons naeder / ons eyghen recht / oft het recht van een ander? **K**ost den Heere Christus niet sijn eyghen recht booz-staen / wanneer hy beschuldicht wierdt booz *Herodes*, ende *Pilatus*? **H**oe komt het / dat hy ghestoeghen heeft sonder een woort te spreken *Matth. 27. 14.*? **W**at ongherijmtheydt nu dit exempel naer te volghen / in eene sake die 't recht raecht van een ander? **W**at heeft dan desen *Godofredus* misdaen? oft wat wilt ghy hier mede segghen?

Predikant.

Den Abt *Odo*, als dien dief ghevat was van andere, en heeft niet ghewilt, dat hem eenighe straffe soude aenghedaen worden, maer heeft hem vijf schellinghen doen tellen, om dat hy den gantschen nacht ghewaect, ende met groote moeyte het peerdt hadde wegh-ghevoert. Dese zijn den *Pausghesinden* wonderlijcke, ende roem-weerdighe, doch ons belachelijcke wercken.

Antwoorde.

Hoe komt dit wederom hier te propooste? ofte wat raecht dit het op-segghe van de Ghetijden op sekeren uren?

Doch/ de wijle ghy dit op-neemt/ ende daer mede lacht/ soo seynde ick u tot de leeringhen Christi, op dat ghy oock met de selve mooght lachen/ ende spotten.

Ten eersten: Wat seght ghy van dien Coningh *Matth. 18. 32.* die thien dupsent talenten quijt ghescholden heeft aen een van sijne dienst-knechten? Dit is immers wat meer/ dan de schuldt te vergheben eender dieverije van een peerdt alleen. Jae wat seght ghy van dien rijken *Luc. 16. 1.* die/ niet teghenstaende de groote dieverijen van sijnen rent-meester/ hem nochtans ghepresen heeft over sijne voorzichtigheyt? spot ghy hier oock mede?

Ten tweeden: Ghy spot met den Abt *Odo*, om dat hy het quaedt niet goedt heeft gheloont: wat seght ghy dan van de leeringhe Christi *Matth. 5. 44.* Doet wel aen de ghene die u haten? oft ghelijck *Paulus* seght: Gheeft goedt voor quaedt: is dit oock belachelijck? waerom lacht ghy dan niet met den Abt *Odo*, ont dat hy vijf schellinghen heeft doen tellen aen eenen dief.

Ten derden: Ghy lacht niet *Godofredus*, om dat hy den dief heeft laeten doorgaen met 't peerdt / sonder hem naer te roepen: Wat seght ghy dan van de leeringhe Christi *Matth. 5. 40.* Soo jemandt uwen rock nemen

men

men wil, laet hem oock den mantel? *I*g dit mede spot-
telijck?

Doch wat wil ick hier boozberg op discoueren?
Wp en sijn niet meer verwondert dat ghy met sooda-
nighe goede werken/ende verhaelen lacht/ende spot:
want uwen Calvijn heeft alle sijne discipelen hier in
booz gegaen/en dit hoer ghelaten als een testament/
niet alleen alle de oude Christene Schryberg uyt te
lachen / maer oock al de wereldt / nierg houdende
booz oprecht/ of waerachtigh/dan 't ghene gy-lieben
supght uyt uwen dupin.

Predikant. *Pag. 426.*

De Papisten, tellen oock haere superstieuse ghebede-
kens met eenighe bollekens, Roosen-hoeykens, of *Pater nosters*
ghenaemt.

Antwoorde.

Dat de Mahometanen oock haere Roosen-krans-
kens hebben / en sal ick niet outkennen: want ghe-
lijck Bernardinus Surius ghetupght *lib. 1. cap. 50.* in sijnen
vertreckenden Pelgrim, sy draghen die publikelijck aen hunne
gordels; eenighe van hondert graentjens, andere van vijf-
hondert, de welke sy achter straete gaende, sittende te peer-
de, ofte in hunne winckels dickwils uyt lesen, segghende aen
elck graentje: *O Godt! zijt my ghenadigh. O Godt! keert uwe*
ooghen naer my. O grooten Godt!

Dit is altemael seer goet / ende en kan niet
sien / wat dies-aengaende / oock in de Mahometanen
selfs moet berispt worden.

Predikant.

Aen een seker ghetal van sulcke ghebedekens kracht toe te
schrijven, is duyvelsch, smakende nae tooverije.

Antwoorde.

Is het oock duyvelsch ghetweest / als David *Psal.* 136. tot seben en-twintigh mael toe / dese woorden / in eenen Psalm. herhaelt heeft: Godts goedertierentheydt is inder eeuwigheydt?

Wat seght ghy van Christus, die dzy mael het selve ghebedt heeft herhaelt in het Hofken / soo den H. Mattheus ghetuyght *cap.* 26. v. 44.

Doch / wie heeft u gheleert / dat wy eenighe kracht toeschryben precies aen het ghetal van ghebedekens: wy weten / dat Christus ons willende leeren / hoe wy moesten bidden / *Luc.* 11. 8. een ghelijckentisse vooz-ghestelt heeft van eenen die broodt komt vragghen van synen vrentdt / ende dat hy ons ghesepdt heeft / indien hy het broodt niet krijgen en kost niet eens / of twee-mael te bidden / dat hy soude aenhouden / ende synen vrentdt inoepelijck ballen met meer-mael het selve te eysschen: waer op den Dortschen Bijbel wel seght *Num.* 8. Dit moeyelijck, ende ontijdigh aenhouden, alhoewel het somwijlen onaenghenaem is aen de menschen, maer niet aen Godt: Nu / om aen te houden, waerom en maghmen soo wel het selve ghebedt niet dickwils herhaelen / dan verscheyden ghebeden spreken? 'Tis seker dat Godt begheert / dat wy sullen aenhouden in het ghebedt / ende de selve sake meer-mael van hem vragghen: Iffer meerder kracht / in dese ghelegghentheydt / in't ghebzycken van verscheyden ghebeden siende op de selve saecke / dan daer is in't herhaelen van't selve ghebedt? soo ja? waer staet dat gheschreven? soo neen? soo en hebt ghy dan op't herhaelen van onse ghebeden niet een hapyken te smallen: De kracht dan / en is niet ghelegghen precies in't ghetal van de ghebeden / maer in meer-mael te vragghen de selve sake, soo ons Christus gheleert heeft.

Verhalben / eer ick hier af-schepde / soo moet ick u dat woordken Duyvelsch, dat ghy hier ghebzyckt / wat meer dooz den neus wryben / en thoonen dat ghy eenen grooten lasteraer syt.

Ick

Ick braeghe dan/ of Paulus niet ghesendz heeft / dat wy sonder op-houden moeten bidden ? *1. Theff. 5. 17.* weder-om braegh' ick/ of Christus *Luc. 11. 1.* niet gheseyt heeft/ dat als wy bidden/ wy souden segghen: Onsen Vader die in de Hemelen zijt, &c. Heeft ons Christus gheboden/ dat wy souden op-segghen het Ghebedt des Heeren als wy bidden / ende moeten wy bidden sonder op-houden, soo Paulus seght / soo magh ick dan sonder op-houden segghen het ghebedt des Heeren; ten sp dat ghy wilt segghen / dat het dies te meer duyvelsch is / hoe ick den raedt van Paulus, ende 't ghebodt Christi meer achtervolghe.

Predikant.

De Papisten meynen door het ghetal verhoort te worden, evenghelijck de Heydenen, *Matth. 6. 7.*

Antwoorde.

Niet dooz het ghetal, maer dooz het aenhouden.
Wat de Heydenen raecht daer van ghesproken wordt *Matth. 6.* en worden niet berispt / om dat sp't selve ghebedt herhaelden / maer om dat sp in haere ghebeden vele ydele woorden gebryuekten / soo als oock de Pharise dede *Luc. 18. 22.*

HET V. CAPITTEL.

Van het bouwen der Kercken, en bidden
nae den Oosten.

Predikant.

DE Paus-ghesinde bethoonen haer oock eene goede ghemeynschap, en over-een-kominghe met de Mahometanen te hebben, alse den Christenen leeren haere ghebeden naer het Oosten te doen, 'twelck sy insonderheydt ghedaen willen